

Tweede zondag in Advent

BIJ DE JORDAAN

n. luidjens-honnef/eveline stern

- 2 Zeg, heb je wel die man gehoord,
die roept in de woestijn?
Zou hij misschien een groot profeet
of... de Messias zijn?
- 3 Zeg, heb je wel die man gehoord,
die spreekt bij de Jordaan?
Hij zegt aan wie maar horen wil:
'Uw Koning komt er aan!'
- 4 Zeg, heb je wel die man gezien,
die man bij de Jordaan?
Hij doopt elk die proberen wil
de nieuwe weg te gaan.
- 5 Zeg, heb je wel die man gezien,
die doopt in de Jordaan
ook Jezus, die in doop en dood
sterft om weer op te staan!

tekst: Een liedje over Johannes de Doper, dat ook voor kleinere kinderen begrijpelijk zal zijn. De vijfde strofe vraagt wel uitleg! Water had in het Midden-Oosten meerdere betekenissen. Het werd gezien als levenwekkend, reinigend en als doodsgedeeft. Iemand die onder gaat in het water, gaat onder in het doodsgedeeft. Zo werd de handeling van de doop, waarbij de gedoopte tot stikkens toe onder water werd gehouden, gezien en ervaren als een opstaan uit de dood, als een begin van een nieuw leven.

melodie: De eenvoudige sinkopen die in de melodie voorkomen, zullen niet veel moeilijkheden geven.

mogelijkheden: Geen spelmogelijkheid.

snelheid: = 120. Ongeveer 12 seconden per strofe.

Uit: 'Zing het Woord', 39, uitg. N.Z.V.

Over de liturgie

'Gij volk van Sion, zie, de naam des Heren komt van verre om de volkeren te verlossen'. Psalm 80 reikt deze antifoön aan en ook op deze zondag gaat het dus helemaal over de verwachting, van het begin af aan. Alleen verschuift het als in de zondagsgebeden de aandacht naar wat dat voor de menselijke houding ten opzichte van die verwachting betekent. Het zondagsgebed van de eerste Advent roept tot de Heer: 'richt op Uw macht' (gez. 119!), dat van deze zondag bidt: 'Wek, Heer, onze harten op'.

Daarbij zal het gaan om 'helder inzicht en alle fijngevoeligheid om te onderscheiden waarop het aankomt' (Fil.1,9) en om 'reinheid en onberispelijkheid tegen de dag van Christus', onmogelijk natuurlijk, daarom zing en bid je er ook om, wetend van Hem met wiens gaafheid wij verbonden zullen worden, en toch daar niet in berustend. Het gaat om een onrustige rust, een paradox waar de liturgie van leeft als voedsel van het geloof.

De verleiding is groot om weer naar beide evangeliëgedeelten te kijken: Luc. 3, waar Johannes de Doper met die verwachtende voorbereiding bezig is en Mat. 11, waar hij het zelf niet meer weet en moet bidden om opwekking van zijn hart. Zelfs zo'n prediker ontkomt niet aan de twijfel, wie zou dan niet meeroepen: 'O God van Jozef, leid ons verder - waak op, o Held, wij worden moe, laat lichten ons uw aanschijn' (psalm 80 ber.).

Als is gelezen

Deuteronomium 18 (K.S.)

Erfdel en rechten der priesters

Op de achtergrond van de bepalingen in Deut. 18,1-8 staan de problemen met betrekking tot de positie van de priesters, welke zich voordeden na de reformatie van Josia. Doordat deze koning de eredienst had geconcentreerd in Jeruzalem, was er een onderscheid ontstaan tussen de priesters uit Jeruzalem en de priesters die voorheen buiten Jeruzalem hadden gewerkt. Deze priesters van het land, die doorgaans gewoon Leviëten worden genoemd, kwamen in de problemen omdat ze achter gesteld dreigden te worden ten opzichte van de 'Levitische priesters' in Jeruzalem (vgl. voor deze tegenstelling Ez. 44,10-16). Deut. 18,1-8 is een onderdeel van het pleidooi tegen die verdeling van de Leviëten in priesters te Jeruzalem en Leviëten van elders, die een lagere status zouden hebben. Op twee manieren wordt hier hun principiële eenheid benadrukt.

In v.7-8 wordt gesteld dat bij de Leviëten elk onderscheid op grond van bezit is uitgesloten. Er mag geen onderscheid zijn omdat zij allen zijn toegewijd aan één Heer. In v.6 staat dan ook dat het kenmerkend voor hen is dat zij Hem willen dienen met hart en ziel. Hun bezit en woonplaats zijn van volstrekt ondergeschikt belang.

In de eerste verzen wordt gesteld dat de priesters geen bezit mogen hebben. Bedoeld is het bezit van land in tegenstelling tot v.8 waar het om koopwaar gaat. De Leviëten worden vrijgehouden van het werk om te voorzien in hun levensonderhoud, opdat ze zich volledig kunnen wijden aan de eredienst (vgl. Num.18,20 en Deut.10,9). Maar de tekst gaat hier uit boven een zakelijke regeling. De gebruikte woorden hebben de kracht van een geloofsbelijdenis: JHWH. Hij is het bezit van de priesters. Het woord 'bezi' heeft hier een overdrachtelijke betekenis. Het geeft datgene aan waartoe iemand behoort. Hier wordt de waarde van alle bezit ondergeschikt gemaakt aan de binding met JHWH. In deze belijdenis klinkt hoop door (vgl. Klaagl.3,24): waar men zich zo verbonden weet met zijn God kan de zorg om de eigen bestaanszekerheid worden vergeten (vgl. Mat.6,24-34).

De ware profetie

In Deut.18,9-22 gaat het om de vraag naar de openbaring. De mens zoekt buiten de grenzen van zijn eigen ervaringswereld naar zin en doel van zijn bestaan. In v.9-14 wordt een groot aantal manieren waarop men dit deed in die tijd resoluut afgewezen. Wie zijn vertrouwen stelt op de eigen berekeningen van het lot en wie luistert naar het gemompel van dodengeesten kan geen open oor meer hebben voor het woord van de Heer. Daarom staan die twee recht tegenover elkaar (vgl. Jes.8,19). Dergelijke praktijken zijn wel verleidelijk. Ze bieden op het moment dat je het graag wilt antwoord. Met Gods woord ligt dat wel anders. De openbaring van JHWH is niet af te dwingen. We raken hier de kern van het geloof. Daarom staat er ook zo nadrukkelijk: 'Gij niet zo' (v.14; vgl. Ef.4,20 waar de afgrenzing van de christelijke levenswandel tegenover de heidense praktijken precies zo is geformuleerd in het Grieks).

JHWH spreekt op zijn manier en op zijn tijd via zijn profeten. Een directe toegang tot Hem zou een mens te boven gaan (vgl. v.16). Maar hoe kan men er nu zeker van zijn dat Hij werkelijk aan het woord komt via zo'n profeet (v.21)? De oplossing is simpel: ware profetie komt uit (v.22). Maar daar heb je op het moment dat het wordt uitgesproken niet zoveel aan. In Jer.28 wordt geworsteld met hetzelfde probleem. In de confrontatie tussen de op het eerste gezicht allebei geloofwaardige profeten Jeremia en Chananja staan woord tegen woord en teken tegen teken. Op dat moment zijn er geen extra argumenten meer aan te voeren. Het antwoord kan uiteindelijk alleen door God worden gegeven (Jer.28,12-17; vgl. 1 Kor.2,11).

Jezus Christus als de ware profeet

In het N.T. heeft men Deut.18 betrokken op Jezus Christus (Joh. 1,45 (NBG v.46); 6,14; 7,40; Hand. 3,22-23; 7,37). Als er één is die in de lijn van Mozes staat (Deut.18,18) en zelfs meer is dan hij (vgl. Joh.1,17), dan is dat Jezus Christus. Mozes gaf de wet en zijn leven (Deut.4,21-22) om Israël terecht te brengen. Jezus Christus gaf genade en waarheid en zichzelf als licht van de wereld (vgl. Joh.1,9,17 en Jes.9,1).

Derde zondag in Advent

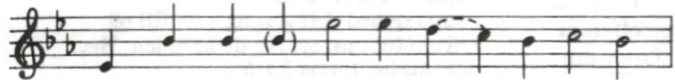
'Gaudete' – weest blij!

UW KONINKRIJK KOMT

t./m./P. Schollaert

1. Uw Ko- nink- rijk komt - vre- de en vreug- de -

waar men- sen blij zijn om uw ge- na- de,

waar men- sen goed zijn voor el- kaar.

Uw Ko- nink- rijk komt. De Heer zij met ons.

2 Uw Koninkrijk komt – vrede en vreugde –
waar mensen bidden, danken en zingen,
waar mensen luisteren naar uw woord.
Uw Koninkrijk komt. De Heer zij met ons.

3 Uw Koninkrijk komt – vrede en vreugde –
waar mensen geloven in uw liefde,
waar mensen vertrouwen in uw kracht.
Uw Koninkrijk komt. De Heer zij met ons.

4 Uw Koninkrijk komt – vrede en vreugde –
waar mensen leven naar uw geboden,
als mensen gaan waar Gij ze zendt.
Uw Koninkrijk komt. De Heer zij met ons.

Uit: Zingt Jubilate, 579

Als is gelezen

Deuteronomium 19,1-13 (K.S.)

Vrijsteden bij een bevrijd volk

De vertalingen van deze pericoop vermelden doorgaans in het opschrift dat het hier gaat om de 'vrijsteden'. Deze term komt in dit gedeelte zelf niet voor, maar is ontleend aan Num.35. Dit hoofdstuk, dat uitgebreid op hetzelfde thema ingaat, is al eerder besproken in dit tijdschrift. Daarbij is ook aandacht besteed aan de betekenis en achtergronden van deze instelling. Het heeft geen zin dat hier nog eens in nieuwe formuleringen te herhalen. Er zij slechts nog eens op gewezen dat het vooral gaat om de beperking van de uitwassen in de bloedwraak.

In Deut. 19 wordt de instelling van de vrijsteden op een geheel eigen manier ter sprake gebracht. Bij het voor Deuteronomium zo karakteristieke begin van dit hoofdstuk met de verwijzing naar het land als gave van God valt de speciale vermelding van de steden van dat land op. Ook die steden moet men zien als Godsgeschenk (vgl. ook Deut.6,10) en in het gebruik van die steden moet daarvan iets zichtbaar blijven. Zoals God zijn volk wegleidde uit de verdrukking en een plaats gaf om goed te leven, zo moet er bij dat volk ruimte gelaten worden om mensen te vrijwaren voor onterechte dreiging met de dood. Het mensenleven is te kostbaar om het ten prooi te laten vallen aan misverstanden en toevalligheden. In Israël mag geen plaats zijn voor blinde wraak. Al in Gen.4,10-16 zien we dat bij God vergoten bloed niet als vanzelfsprekend beantwoord hoeft te worden met een nieuw bloedvergieten.

'Richt u op de Heer'

Met dit gebod doorbreekt God de spiraal van geweld, die zo kenmerkend blijkt te zijn voor de menselijke samenleving (vgl. Gen. 4,23-24). Dit doet Hij door te kiezen voor de zwakste, de rechteloze. Er lijkt in Deuteronomium een kenmerkende formulering te zijn gebruikt voor deze keus, welke ingaat tegen het natuurlijke recht van de sterkste. Die formulering vinden we hier in v.7: 'Daarom, Ik ben het die u gebiedt'. Diezelfde woorden ter inleiding van een gebod ter verdediging van het recht van de zwakste vinden we in 15,11, waar JHWH het opneemt voor de armen, in 15,15 ten behoeve van slaven en in 24,18.22 ten behoeve van de vreemdelingen, weduwen en wezen.

In v.8-10 wordt nog de extra bepaling toegevoegd dat bij een uitbreiding van het grondbezit ook het aantal vrijsteden moet toenemen. Men heeft dit wel opgevat als een verwijzing naar de vrijsteden in het Oost-Jordaanland, zoals die vermeld zijn in Deut. 4, 41-43. Zoals het hier staat is het echter een verwijzing naar de toekomst, terwijl de Overjordanse vrijsteden al eerder waren vastgesteld. Men kan deze verzen daarom ook zo opvatten dat zij aangeven dat de instelling van de vrijsteden, die ruimte geven aan de ten onrechte vervolgd, iets is van heden, verleden en toekomst. Met levens mag nooit en nergens worden gespeeld.

De verbinding met het thema van deze zondag, 'Richt u op de Heer', is m.i. vooral te zoeken in wat gezegd is over v.7: in plaats van zich te laten leiden door bloeddorst richt men zich op de Heer.

Over de liturgie

De adventstijd kent een dergelijk ritme als de tijd vóór Pasen. Die in de veertig dagen zo opvallende vreugdezondag, zondag 'Verheugt u' ('Laetare') heeft hier zijn pendant in zondag 'Gaudete', naar Fil. 4,4: 'Verblijdt u in de Heer ten alle tijde. Nog eens zeg ik u: verblijdt u! Uw vriendelijkheid zij alle mensen bekend. De Heer is nabij'. Het vers wordt als antifoon gezongen bij psalm 85. Het is ook het refrein van gezang 125, een lied voor deze tijd, omdat het de antifonen langs gaat die bij de lofzang van Maria in de vespers gezongen werden en worden (zie Compendium bij het Liedboek en ED vorig jaar).

Psalm 85 is een aangrijpende verdrinking van het verlangen naar gerechtigheid, de vervulling van een werkelijk messiaanse toekomst. Steeds valt weer op, hoe sterk de adventstijd liturgisch is, hoeveel zeggingskracht ervan uitgaat. Voor herhaling hoeven wij niet te vrezen, die werkt bij zo'n sterk geheel als herkenning.

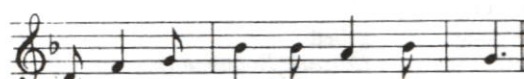
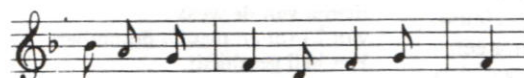
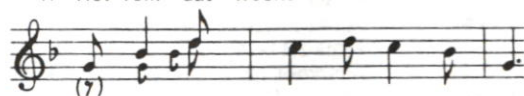
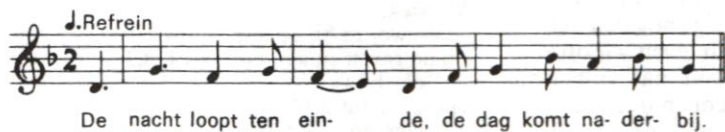
Wie niettemin iets zou willen toevoegen, zou kunnen kijken naar wat staat in Deut. 19 (de vrijsteden midden in het land, midden in het bestaan) of naar Zef. 3,14-18 dat tevens zo treffend samenvalt met wat in de joodse feestcyclus met chanoeka herdacht wordt (zie 'Bij Fil. 4,4-7'): 'Te dien dage zal tot Jeruzalem gezegd worden: vrees niet, Sion, laten uw handen niet slap worden. De Heer, uw God, is in uw midden, een held die verlost. Hij zal zich over u met vreugde verblijden. Hij zal zwijgen in zijn liefde, Hij zal over u juichen met gejubel'.

Vierde zondag in Advent

'Rorate', dauwt, hemelen!

DE NACHT LOOPT TEN EINDE

t./H. Oosterhuis m./B. Huijbers

2 Tekens aan sterren, zon en maan,
hoe zal de aarde dat bestaan?
Zo spreekt de Heer: verheft u vrij
want uw verlossing is nabij.

3 Wanneer de zee bespringt uw land
en slaat u 't leven uit de hand,
weet in uw angst en stervenspijn:
uw dood zal niet voor eeuwig zijn.

(vervolg op bladzijde 42)

Over de liturgie

'Dauwt, hemelen, uit den hoge en laten de wolken gerechtigheid doen neerstromen, de aarde opene zich, opdat het heil ontluiké'. Jes. 45,8. Wat eerder gezegd werd over de waarde van de herhaling geldt ook hier. De musici weten ervan, zij herhaalden dit 'Rorate coeli' vele malen in even zovele verschillende composities. Wie heeft deze tekst toch gevonden voor deze zondag? Het is een vraag die natuurlijk niet beantwoord kan worden, maar het is wel goed hem te stellen: ergens moet de gedachte vandaan gekomen zijn, dat Jes. 45,8 nu precies het verlangen woorden geeft van deze dagen op de drempel van Kerstmis. Dit achtste vers van Jes. 45 staat niet alleen, maar het is de uitloper van verzen die een grote spanning oproepen: 'Ik ben de Heer, er is geen ander, die het licht formeert en de duisternis schep, die het heil bewerk en het onheil schep. Ik de Heer doe dit alles'.

En daarna komt dan dat roepen, smeken om gerechtigheid; die verzen daarvoor zijn geen theologische vaststelling, maar profetische herinnering aan wat gebleken is van deze Heer: dat Hij, die licht en duisternis in handen heeft, voor de aarde geen verduistering, maar verlossing en licht wil, redding uit de duisternis en de verwoesting wég. Tot Hem, tot die Heer kan om een regen van gerechtigheid geroepen worden. Daar heeft Hij oren naar, want (vers 18): niet tot een baaierd heeft Hij haar geschapen, maar ter bewoning heeft Hij haar geformeerd. Wie daar tegenin gaat kan onheil verwachten. Ze wisten wel wat ze deden, toen ze dit inzetten vlak vóór de gedachtenis van het geboortegebeuren, die geheimzinnige anticlimax van macht in zwakheid, teken dat Hij geen God van duisternis en onheil zijn kan en wil!

Wie ervan wil zingen: gez. 129,6 (Lb), maar dan ook vers 5 uit dat lied en liefst dat hele gezang; en dan gez. 128! Hebr. 10 rondt het af, nu moet Kerstmis komen, vers 5: 'Daarom zegt Hij bij zijn komst in de wereld... vers 7: ziehier ben Ik - in de boekrol staat van Mij geschreven - om uw wil, o God te doen'. Die regels zijn geleend uit psalm 40, ze konden die niet anders zingen dan in dit licht.

Als is gelezen

Deuteronomium 19,14-21 (K.S.)

Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

In deze verzen staat de bescherming van het bezit en van iemands integriteit centraal. Het meest opvallende vers is natuurlijk de uitgebreide versie van de beroemde en beruchte formule 'oog om oog, tand om tand' (v.21). Het is hier een onderdeel van het tweede thema. Het hoort bij v.19: men moet een vals getuige aandoen wat hij zijn broeder wilde aandoen. Op dit zogenaamde *ius talionis*, dat in de eerste plaats bedoeld is als het herstel van de verstoorde orde, hoeft hier niet verder te worden ingegaan. Het is al besproken in de aantekeningen bij Lev.24 (vgl. ook Ex.21,24).

De combinatie van de wetten tegen landroof en vals getuigenis lijkt wel te zijn geïnspireerd door het bekende verhaal van koning Achab die zijn buurman Nabot liet terechtstellen op grond van het valse getuigenis van twee 'nietswaardige lieden' om zich meester te kunnen maken van Nabots wijngaard (1 Kon.21; vgl. met name v.13-16). In zijn weigering om op Achabs aanbod in te gaan beriep Nabot zich op het feit dat het om de erfenis van zijn vader ging. Datzelfde element vinden we ook weer terug in Deut.19,14, waarin sprake is van de grenssteden die door de voorouders zijn opgericht (vgl. ook Spr.22,18).

In het oude Oosten waren de grenssteden het enige bewijs voor de omvang van iemands grondgebied. Men kende nog geen kadaster. Wie dat wilde kon dus vrij eenvoudig iets aan zijn eigen grondgebied toevoegen. Men hoefde slechts de grenssteden te verplaatsen. Wie sterk was kon daarom gemakkelijk zijn grondgebied uitbreiden ten koste van de zwakkeren, die geen middelen hadden om hen te weerstaan (vgl. Job 24,2-3 en Spr.23,10). Daartegenin benadrukt dit vers in Deuteronomium dat het van grote ondankbaarheid getuigt wanneer men zo omspringt met het Godgegeven land. Het is de basis voor de profetische kritiek op grootgrondbezit (vgl. Jes.5,8; Hos.5,10 en Micha 2,1-2).

Advent in een kwaadwillige wereld

Volgens het Israëlitische rechtssysteem ligt de bewijslast bij de aangeklaagde. Wie ergens van wordt beschuldigd moet maar zien dat hij zijn onschuld kan bewijzen. Zoiets biedt kwaadwillenden de mogelijkheid om onschuldige mensen in moeilijkheden te brengen. Een treffend voorbeeld daarvan vinden we in Ps.35,11: 'Misdadige getuigen staan op en vragen mij naar wat ik niet weet'. Om dergelijke misstanden tegen te gaan wordt het valse getuigenis zwaar bestraft. Ook is het onmogelijk om op grond van één getuigenis iemand aan te klagen.

De regel dat alleen een verklaring van twee of drie getuigen rechtsgeldig is roept als vanzelf associaties op met de weg die onze Heer Jezus Christus moet gaan (vgl. het thema voor deze zondag). Advent bepaalt ons bij het droevige besef dat Jezus' komst bitter noodzakelijk is en dat zijn aanwezigheid de valsheid in het menselijk samenleven haarscherp aantoon, maar - God zij dank! - ook doorbreekt.

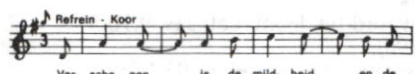
Kerstnacht

Feest van de geboorte van de Heer

VERSCHEENEN IS DE MILDHEID

– naar Titus 3, 4 en Johannes 1 –
t./H. Oosterhuis m./B. Huijbers

Refrein - Koor

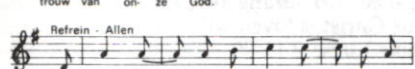

Ver-sche-nen is de mild-heid en de

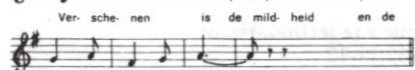

trouw van on-ze God.

Refrein - Allen

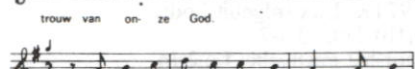

Ver-sche-nen is de mild-heid en de

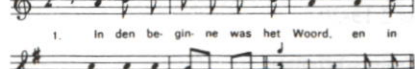

trouw van on-ze God.

1. In den be-gin-ne was het Woord, en in

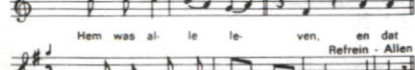

Hem was al-le-le-ven, en dat

le-ven was het licht der men-sen. Refrein - Allen

2. Het Woord is vlees ge-wor-den, het heeft in

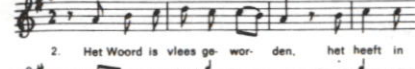

ons mid-den ge-woond, een mens

in de han-den van men-sen. Refrein - Allen

3. Nie-mand heeft ooit God ge-zien, maar wij moech-ten zijn

glo-rie aan-schou-wen. Je-zus, de

Zoon van de le-ven-de God. Refr. - Koor, Allen

Uit: Zingt Jubilate, 215

Over de liturgie

In deze nacht wordt het begin van de dienst gemarkeerd door het zevende vers van psalm 2: 'De Heer heeft tot mij gezegd: mijn Zoon zijt gij, Ik heb u heden verwekt'.

Het kan zijn, dat de psalm op de klank af gekozen is en we zullen goed moeten weten, dat in de psalm zelf met 'zoon' Israël bedoeld is. Reden genoeg om vraagtekens te zetten achter deze keuze. Dat soort afstandelijkheid kende de oude kerk niet, in de Verwachte is immers alles samengevat, alles samengebald wat door en van Israël werd verwacht. Zo herken je pas wat ons in Christus ten deel is gevallen. Dat doet niets af van Israëls verwachting, dat neemt Israël niets af.

Er is nog iets: het ging misschien bij die keuze van psalm 2 toch niet alleen om die ene regel, maar wel degelijk ook om de rest van die psalm met zijn felle spot over de machten. De geschiedenis leert, dat het kerstfeest niet zoals men veelal denkt in de noordelijke streken, maar in Rome zijn beslag vond als tegenhanger van de op de zon gerichte 'saturnalia' en dan moet psalm 2 wel gehoord worden als een felle kritiek, een scherpe bijbelse kanttekening, midden in dat politieke centrum. Vóór die tijd werden geboorte en doop van Christus nog samen gevierd – aanvankelijk op 6 januari – dat feit samen met het feit dat de epistellezingen uit Titus al heel vroeg met dit feest verbonden waren geeft reliëf aan de lezing van die gedeeltes. Ze verwijzen zo duidelijk naar alles wat er met dit begingeburen gezegd wil zijn: 'reddend voor alle mensen' en dus ook – psalm 135 (vers 8 berijmd!) – tegen alle goden.

En wie Jesaja 9 leest in deze kerstnacht zou er Jes. 8 vanaf vers 19 bij moeten lezen. Dan gaat juist dit motief leven en dat doet Jes. 9,1 nieuw horen: het is niet zomaar een land dat licht zal zien, maar een diep gezonken, aan wanhopig zoeken overgeleverd land.

Als is gelezen

Deuteronomium 20 (K.S.)

Gij zult niet vrezen

Het thema dat deze tekst verbindt met de gebruikelijke lezingen in de Kerstnacht is de oproep 'vreest niet!'. Oorspronkelijk is deze formule de inleiding op een heilswoord van God (vgl. Jes. 41,10.13.14). Van hieruit is het dan in de context van de JHWH-oorlog terecht gekomen, zoals hier in Deut.20,1.3; als een bemoediging voor de aanvang van de oorlog die in naam van JHWH wordt gestreden. Het is beslissend voor de slag of je bang bent of niet. Wie vreest heeft eigenlijk al verloren (vgl. Joz.2,9). Voor Israël is er echter geen reden tot angst, want hun God strijdt voor hen (Deut.20,4; vgl. ook 23,15; NBG v.14). Daarentegen zaait Hij angst onder hun tegenstanders (vgl. Ex.23,27; Deut.7,23 en Joz.10,10).

De vrijstelling van de personen genoemd in Deut.20,5-7 heeft ook te maken met deze voorwaarde, dat wie met God strijdt niet bang moet zijn. Hier worden mensen genoemd die veel te verliezen hebben. Men kan zich de weelde veroorloven om deze mensen thuis te laten, omdat men weet dat het God is die strijdt. Hier hoeft niet koste wat het kost een zo groot mogelijk leger bijeen vergaard te worden. Slechts wie zich vrijwillig aanbiedt hoeft mee te doen (vgl. Richt.5,2). Het opmerkelijke van dit voorschrift blijkt wel wanneer men het vergelijkt met een soortgelijke passage in een Kanaänitische tekst. Daarin wordt precies andersom geredeneerd. In een belangrijke veldtocht sluit iedereen zich aan. Zelfs de pasgetrouwde man. Zijn geliefde moet hij naar een vreemde brengen. De trouw van de onderdaan moet bewezen worden door dergelijke offers.

De gelijkenis van de verontschuldigheden (Luc.14,15-24) lijkt erg veel op Deut.20,5-7. Maar het is duidelijk dat we deze twee teksten niet zomaar op één lijn kunnen brengen. Bij Jezus' woorden gaat het om iets dat uitstijgt boven de genietingen van het land. Het gaat daar om de maaltijd van het koninkrijk van God.

Wanneer deze tekst gelezen wordt in de Kerstnacht valt natuurlijk direct de relatie met het 'vreest niet' uit de mond van de engelen op. Net als in Deut.20 leidt het de aankondiging van het heil in en geeft het de moed om de weg van het heil te gaan.

Oorlogswetten en vrede op aarde

De doorlopende lezing van de Thora zorgt deze keer wel voor een opmerkelijke combinatie: oorlogswetten op een feest dat als geen ander met de vrede is verbonden. Toch is het niet zinloos om zich juist dan met zulke zaken bezig te houden. Het getuigt van realiteitszin.

Voor een goed verstaan van deze voorschriften in Deut.20 is het noodzakelijk te bedenken voor wie en waarom ze hier werden doorgegeven. Deze woorden waren oorspronkelijk gericht tot de bewoners van Juda in een tijd dat Juda niet meer was dan een vazal van de grootmachten in die dagen. Als oorlogsvoorschriften zouden ze dan ook volstrekt nutteloos zijn voor hen. Ze zijn ook veeleer bedoeld als een vorm van geschiedschrijving. Ter bemoediging van dit bedreigde volk wordt hier verteld hoe met Gods hulp het beloofde land kon worden betreden. Daarbij werd het felst opgetreden tegen de bewoners van Kanaän, d.w.z. tegen hen die JHWH in de weg staan bij het volbrengen van zijn heilsplan. Er moet een harde strijd worden gestreden voordat Gods vrede is bereikt. Het is onverstandig om daarbij domweg te vertrouwen op eigen macht en mogelijkheden. Voor de weg die is te gaan is heel wat anders nodig (vgl. het 'evangelisch commentaar' op Deut.20,10-15 in Luc. 14,31-33).

Het belangrijkste bij dit alles is het geloof dat JHWH de strijd beheerst. Dat betekent ook dat die strijd nooit uit de hand, d.w.z. uit Zijn hand zal lopen. Omdat Hij Heer is van de strijd (vgl. Ex.15,3) kan Hij hem ook beteugelen (vgl. Ps.46,9-10 en 76,4). Eens te meer wordt ons dit duidelijk gemaakt in Jezus Christus. In Hem hebben wij een ontwapenend kind, dat in staat is tenminste gedurende één dag de wapens te doen zwijgen. In Hem hebben wij ook de Heer die de machten voorgoed ontwapent (vgl. Kol.2,15).

Eerste Kerstdag (dageraad)

Feest van de geboorte van de Heer

OM EEN MENS TE ZIJN OP AARDE

- 2 Om een vuur te zijn op aarde
dat verwarmt maar niet verslindt
is hij onder ons geboren
als een weerloos mensenkind.
- 3 Om een licht te zijn op aarde
dat de duisternis verjaagt
is hij onder ons geboren
als een stem die waarheid vraagt.
- 4 Om een zwaard te zijn op aarde
dat verdeelt maar niet vermoordt
is hij onder ons geboren
vrede stichtend door zijn woord.
- 5 Om een kracht te zijn op aarde
die de machten zal verslaan
is hij onder ons geboren
slechts vertrouwend op Gods naam.
- 6 Om de vreugde van de aarde,
vrede, recht in overvloed,
is hij onder ons geboren:
Godsgeschenk dat leven doet.

E.H. 40/ Psalmodia Sacra, Gotha, 1715
Uit: 'Door mensen verwoord', H. Jongerius

Over de liturgie

Negro Spiritual
Edited by John W. Work, 1940

Uit 'Cantate Domino', Bärenreiter, 1974, i.o.v. Wereldraad

Als is gelezen

Deuteronomium 20,1-9 (K.S.)

Gij zult niet vrezen

Het thema dat deze tekst verbindt met de gebruikelijke lezingen op het Kerstfeest is de oproep 'vrees niet!'

Deze formule komt heel veel voor in de bijbel. Oorspronkelijk is het de inleiding op een heilswoord van God. We vinden dat vooral veel in Deutero-Jesaja (bijv. Jes. 41,10.13.14), maar ook in verhalen rond de geboorte van Jezus (Luc. 1,13.30 2,10). Van hieruit is het dan in de context van de JHWH-oorlog terecht gekomen, zoals in Deut. 20,1.3. Als een bemoediging voor de aanvang van de oorlog die in naam van de Heer gestreden wordt. Het is beslissend voor de slag of je bang bent of niet. Wie vrees heeft eigenlijk al verloren (Joz. 2,9). Daarom zaait God angst onder de tegenstanders (Ex. 23,27; Deut. 7,23; Joz. 10,10 etc.). Maar Israël hoeft niet te vrezen, want hun Heer strijdt voor hen (Deut. 20,4; 23,15 (NBG v. 14)).

Het mag ons op dit Kerstfeest niet ontgaan dat we in deze belofte van de overwinning in v. 4 de naam van Jezus terugvinden: de Heer redt = Jhwh hōšica = Jozua = Jezus.

Hoe indirect ook, het laat ons iets zien van de concreetheid van het heil, waarover wij ons deze dag verheugen. De vrijstelling van de personen genoemd in v. 5-7 zal ook wel iets te maken hebben met de voorwaarde, dat wie voor God strijdt niet bang mag zijn (v.8). Deze mensen hebben teveel te verliezen. Aan de andere kant kan men zich de weelde om deze mensen thuis te laten natuurlijk alleen maar veroorloven in de wetenschap dat het God is die strijdt. Hier hoeft niet koste wat het kost een zo groot mogelijk leger bijeenvervaard te worden. Slechts wie zich vrijwillig aanbiedt hoeft mee te doen (vgl. Richt. 5,2). Dit geeft de vrijheid om ten volle te genieten van de zegeningen in het land dat God geeft.

Dat is toch wel wat bijzonders. We komen een soortgelijke passage tegen in een tekst uit Ugarit, waarin juist andersom wordt geredeneerd: in een belangrijke veldtocht sluit iedereen zich aan, zelfs de pasgetrouwde man. Hij brengt zijn geliefde naar een vreemde. Zulke grote offers getroost men zich voor zijn koning. Het lijkt erop dat dit dichter bij de tekst in het N.T. komt, die zoveel lijkt op Deut. 20,5-7: Luc. 14,15-24, de gelijkenis van de verontschuldigen. Toch zijn deze twee teksten uit de bijbel niet op één lijn te brengen. Bij de woorden van Jezus gaat het om iets dat uitstijgt boven de genietingen van het land. Het gaat om de maaltijd van het koninkrijk Gods.

Dat het hier gaat om iets van uitzonderlijk belang beseften de herders uit Luc. 2 ook. 'Vrees niet', was hun gezegd. Een groot heil werd hun verkondigd, waarbij de zorg om de wacht over de kudde verdween. Zij gingen haastig.

Eerste Kerstdag

Feest van de geboorte van de Heer

Adam van St. Victor, NATO NOBIS SALVATORE

Nu de Heiland is geboren,
Laat ons vrolijk, uitverkoren,
vieren zijn geboortefeest.
Hij, het kind voor ons gegeven,
wandelt met ons door dit leven,
licht en heil dat ons geneest.

Eva liet de dood ons sterven,
maar Maria heil verwerven,
want haar zoon trad voor ons in.
Bracht de eerste moeder lijden,
zie de tweede brengt verblijden,
brengt des levens vrucht en zin.

God die smaders niet versmaadde,
maar terneer zag in genade,
schonk aan ons zijn eenige Zoon.
Die nabij was, maar verborgen
treedt in 't helder licht vanmorgen,
als een bruidegom zo schoon.

Snelle sterke reus in 't strijden,
die de zege ons bereidde,
reus omgord met heldenkracht,
Gij hebt onze weg gelopen,
der profeten heilig hopen
en de diepe wet volbracht.

Jezus ons tot heil gegeven,
enig medicijn ten leven,
Gij, die glans van vrede zijt,
die tot ons zijt neergekomen
en het juk hebt weggenomen,
alles is om U verblijd.

Uit: J. W. Schulte Nordholt, *Hymnen en liederen*, 1974;
te zingen als de gezangen 44 of 47 uit NHB 1938

Als is gelezen

Deuteronomium 20,10-20 (K.S.)

Oorlog en vrede op aarde

De doorlopende lezing van de Pentateuch heeft voor deze keer wel een heel vreemde combinatie tot stand gebracht. Maar het is zeker niet zinloos om je met oorlogswetten bezig te houden op een feest waarbij zo veel over vrede wordt gesproken.

Het is juist goed en heel reëel om je juist dan met de oorlog bezig te houden. Iets dergelijks gebeurt hier trouwens waarschijnlijk ook in Deuteronomium. Als het inderdaad zo is dat Deut. 12-25 is opgebouwd volgens het schema van de Decaloog (zie de opmerkingen bij Deut. 18,1-8) dan hoort Deut. 19-22,8 nl. onder het gebod 'Gij zult niet doodslaan'.

Nu onthoudt men zich daarvan bepaald niet als je ziet wat voorgeschreven is bij het slaan van steden met de ban. Deze voorschriften worden echter sterk gerelativeerd wanneer we in beschouwing nemen voor wie ze geschreven zijn. Dan blijkt dat het hier niet gaat om dingen die in praktijk gebracht moeten worden, maar om een soort geschiedschrijving die de volstrekte heerschappij van God moet aanduiden (zie de opmerkingen bij Deut. 7-8 van 17.10.1982). Het felst wordt opgetreden tegen de volken in het land Kanaän, d.w.z. tegen hen die de Heer in de weg staan bij het volbrengen van zijn heilsplan. Er moet een harde strijd gestreden worden voordat Gods vrede is bereikt. Wat dat betreft is er voor ons niet zoveel veranderd, zij het dat het perspectief wat wijder is dan in Deut. 20. Het is onverstandig om daarbij domweg te vertrouwen op eigen macht en mogelijkheden. Voor de weg die we hebben te gaan is meer, maar vooral iets heel anders nodig. Vgl. de manier waarop in Luc. 14,31-33; Deut. 20,10-15 wordt opgepakt.

Het belangrijkste bij dit alles is het geloof dat JHWH de strijd beheerst. Dat betekent ook dat die strijd nooit uit de hand, uit zijn hand zal lopen. Want omdat Hij, die 'een krijger' is (Ex. 15,3), Heer is van de strijd, kan Hij die ook beteugelen. Voorgoed zelfs (Ps. 46,9-10; 76,4). Eens te meer wordt dit ons duidelijk gemaakt in Jezus Christus. In Hem hebben wij een ontwapenend kind, dat in staat is tenminste gedurende één dag de wapens te doen zwijgen. Meer nog: in Hem hebben we een Heer, die de machten voorgoed ontwapent (Kol. 2,15).

Over de liturgie

'Een Zoon is ons geschonken', Jes. 9,5.

'Incarnatie' lijkt eerder een dogma, dan een tot lofzang inspirerend woord. Toch hoor je menigeen vertellen, dat het diep trof, als in de geloofsbelijdenis in de latijnse mis het 'et incarnatus est' klonk.

Een van de zaken waar we nu zorg om hebben is: als we dit zingende, dankende uitroepen en horen, scheidt dit de christelijke gemeente niet voorgoed van de joodse gedachtenwereld. Het is waar: het schisma is er en het is beter dat te erkennen dan het weg te poetsen, maar het mag niet en hoeft niet méér tegenover de joodse en oud-testamentische gedachtenwereld uitgespeeld te worden, dan terecht is.

Joh. 1 is het tegendeel van een griekse abstractie, waar in de vertaling 'woning' staat, daar wordt het griekse woord voor 'tent' gebruikt en de Statenvertaling vertaalde dan ook, dat hij onder ons 'tabernakelde'. Het klonk vreemd, maar het kon zijn doel niet missen: het verband met de tabernakel in de woestijn, waar de heerlijkheid van God toefde kon niet vergeten worden. Dan krijgt de discussie in Joh. 2 bij de tempelreiniging ook pas zin!

En in Luc. 1,35 is dat 'overschaduwen: een toespeling op Ex. 40,35 (in de Septuagint wordt hetzelfde griekse woord gebruikt): 'de wolk overschaduwde de tabernakel'. Dat stempelde de liturgie daar. De aanwezigheid, de schechina van de Naam in deze mens van vlees en bloed, dat viert wij. Hij is nog dichterbij gekomen bij en in ons menselijk bestaan, en zijn heerlijkheid is het; wij hoeven niet te vrezen voor nog een ander goddelijk wezen daarachter, dat niet zou stromen met deze heerlijkheid in die nederige gestalte, die ervan vervuld was, en zo mag je Joh. 1,35 lezen naast Ex. 40,35: 'En van de heerlijkheid des Heren werd de tabernakel vervuld'.